

P. Szabó Ernő

Barlangkultúra az ezredfordulón

A Folyamat Társaság kiállítása a Szombathelyi Képtárban

Éjszakai városi utazások – ezt a címet viseli az 1990 óta a genfi egyetemen tanító Kuchta Klára egyik munkája a Szombathelyi Képtárban. A művész a budapesti Iparművészeti Főiskolán végzett 1968-ban, az 1970-es évektől falitextileket, táblaképeket, majd foto- és videoinstallációkat, fényinstallációkat készített, manapság egyre inkább a fény különböző megjelenési formái, az azokhoz kapcsolódó optikai, fizikai törvények foglalkoztatják. Egyik korábbi, a Folyamat Társaság 1998-as Vigadó Galéria-beli tárlatán bemutatott munkájáról írta Passuth Krisztina: „Az installáció lényeges eleme a látható, érzékelhető mozgás: a rácsszerű szerkezet pillangóra-madárra emlékeztető, lebegő motívumok sokaságát foglalja magába, s ezek a szálldosó, lebegő elemek, mintha ki akarnának törni a szerkezet zárt teréből, hogy szabadságvágyukat érvényesítve a környező atmoszférába ússzanak át. Lebegésük, s az általuk okozott, falon érzékelhető fény-árnyék hatás a színpadi és a film effektusokat is egyesíti.”

Míg ez a korábbi alkotás a művészi szabadság, az érzékelés és kifejezés teljessége iránti vágy metaforájaként értelmezhető, addig a Szombathelyen szereplő munka a mű befogadásának hatásmechanizmusára utal, hiszen az éjszakai felvételek olyan fényeket ábrázolnak, amelyek csak bizonyos

irányból szemlélve érzékelhetők, a szükséges eszközökkel. A mű jelentés tartamát tovább bővíti, hogy a képek a Svájc-ból Magyarországra vezető éjszakai utazások során készültek, tehát a keletről érkező fény jelenik meg rajtuk, amely egészen más spektrumokból tevődik össze, mint a fordított irányból érkező fénysugarakban.

Nemcsak a mű, de magának a művészetnek a létrejöttén, befogadásának lehetőségén is meditatálhatunk e képeket nézve, miközben földézzük Thomas Mann József és testvérei című művének üzenetét: mélységes mély a múltnak kútja... Manapság egyre kevesebben, egyre ritkábban értik, érzik meg ennek az bölcsességnek a lényegét, amelyben a múlt nem a jelentől elválasztható, attól gyökeresen különböző tartományt jelent, hanem azzal egylényegű, az élet, az alkotás megszakítatlan nagy folyamatának a része. Talán mert egyre kevesebb az alkalom a művekkel való találkozásra. A kiállítások száma szaporodik ugyan, de az olyan jól összeállított tárlatoké, mint a Folyamat Társaság bemutatója, inkább csökken, az pedig, hogy a köztereken, szobrok, murális művek formájában is olyan igényes, nagy szabású kompozíciók jelennének meg, mint a szombathelyi tárlaton Budahelyi Tibor Zöld és Rózsaszín villámja, alig-alig képzelhető el. Sokféle oka van ennek a mű és befogadója

közötti távolságnak, az átalakulás nehézségei, a tömegkommunikáció, az anyagi források hiánya – alighanem sokáig eltart még a problémák elemzése. Teher alatt nő a pálma? Az állam mulasztásai közül sokat a kilencvenes évek eleje óta egyre szaporodó művészársaságok pótolnak, mintegy helyretéve az idő kikökönt kerekét.

Nem véletlenül vette föl éppen a Folyamat nevet az a művészcsoporthoz, mely baráti társaságból vált hivatalosan bejegyzett alakulattá 1991-ben. A név választás igen messzire vezető asszociációs sort indíthat el bennünk, noha az induláskor megfogalmazott célok legfontosabbika nem volt más, mint az, hogy a csoport kiállításokat rendezzen, e közös bemutatásokat mintegy a művészetről folytatott eszmecsere részeként, alkalmaként fogva föl. A társaság egyik – egyetlen irodalomtörténész – tagja, Takács Ferenc egy alkalommal „kiállítástársaságnak” nevezte el a csoportot, s valóban, az 1991-es megalakulás óta évente vagy éppen évente többször is, közösen mutatkoznak be az ide tömörült festők, szobrászok, iparművészek, fotósok, designerek. Stílusukban, szemléletükben, akár még emberi habitusukban is több talán a különböző, mint a rokon vonás, a szisztéma azonban, mutatja az eddigi történet, láthatóan működik. Csak az utolsó négy év eseményeit említve, itthon a többi között Budapesten, Pécsen, Tatabányán, Mezőtúron szerveztek közös bemutatást, külföldön Genf, Tampere, Helsinki, Új Delhi kiállítótermeiben.

Nyilván elsősorban azért működik e kiállításokra koncentráló társaság ilyen sikeresen, mert a kölcsönös türelem alapján viszonyulnak egymáshoz a tagjai. Másodsorban – vagy alapvetően – azért, mert, ahogyan a névben is megfogalmazódik, mélyebb elképzelések is vezették létrehozóit. A szervezésben kulcsszerepet vállalt, sajnálatosan korán elhunyt Simsay Ildikó festőművész azt a folyamatot tudta hangsúlyozni, amely a mű mélyebb befogadása felé vezeti az alkotás szemlélőjét, s az induláskor a kiállításokhoz kapcsolódó művész-közönség találkozókat, előadásokat, beszélgetéseket éppen mostanában kívánják újra gyakorítani a társaság részéről. A folyamat kifejezés vonatkozik persze arra is, hogy a csoport szerepet akar vállalni abban a munkában is, amely a XX. századi magyar művészet nagy törései után a folyamatosság helyreállítására irányul, de arra is, hogy a magyar művészetnek úgy kellene bekapcsolódnia a képző-

művészet egyetemes folyamataiba, hogy közben a tradíciókat is nagy egységként szemléli.

Nem véletlenül kapta a Folyamat Társaság első (és egy későbbi) kiállítása a Barlang-Kultúra címet, az emberiség történetének azt az időszakát idézve meg, amelyben a művészet mágikus funkciója révén az élet minden mozzanatát áthatotta. A legutóbbi, a Szombathelyi Képtárban rendezett tárlat címet ugyan nem kapott, de itt is több olyan alkotás szerepelt, amely akár a kiállítás címadó munkája is lehetett volna. Például Nyerges Éva és Oláh Tamás közös műve, az Ezredvégi gondolatok című gobelinje. Az építészet történetének kiemelkedő alkotásai, például a római Szent Péter bazilika, a firenzei dóm, a milánói San Ambrogio részletei jelennek meg rajta, s e motívumokon keresztül a kultúra, a hit, a művészet egyetemes történetének olyan értékei, amely ma is viszonyítási pontot jelentenek az alkotók számára, éppen annak folyamatosságából, folyamat jellegéből következően.

Másfajta számvetéseket is el kell azonban végeznie az ezredforduló magyar – kelet-európai – alkotóinak, jelzi a kiállítás másik munkája, ifj. Eleőd Ákos építész tervsorozata. Az Oroszlánytól nem messzire, a Vértesben lévő, elhagyatott, lepusztult bányáépületek szerepelnek a fotókon, mellettük tervrajzok, egy remélhetőleg hamarosan megszülető keresztény vallási-turisztikai központról, amelynek segítségével nemcsak a használaton kívüli épületek rehabilitálhatók, de maga környezet is, a nem messze lévő vértesszentkereszt kolostor-rommal, új, kulturális, szellemi vonzóerőt gyakorolva éledhet újra.

Az elmúlt években több jelentős évforduló is segítette, hogy a kortárs magyar művészet részt vegyen a kulturális, történelmi, nemzeti értékek rehabilitációjában, újragondolásában. Ilyen volt például a Millenniumhoz kapcsolódó Utazó kárpitok című csoportos kiállítás, amelynek résztvevői különböző anyagokat felhasználva, készített műveikkel idézték meg a kárpitnak azt a típusát, amely utazás közben is elkísérte tulajdonosát, hogy kényelmet, védelmet nyújtson számára. Több hazai, külföldi bemutatón szerepelt sikerrel ez az összeállítás, Szombathelyen Bikácsy Daniela és Olajos György művei érzékeltették, hogy hogyan szerveződhet egy-egy életműbe az eredetileg alkalmazott művészet körébe tartozó műtípus.

Lévay Jenő Repülőhíd című sorozata viszont éppen azt példázza, hogy hogyan válik közösségi érdekűvé az alapvetően individuális jellegű kortárs mű, amennyiben szerves fejlődés, folyamat részét képezi. Lévay, aki néhány évvel ezelőtt létrehozta a gondolat-részvényeket, kifejezvéen, hogy a művészet nem magánügy, hanem közösségi érdekű, s aki megvásárolt egy használaton kívüli átrakót Esztergom mellett a Duna partján, mostani sorozatán a sebes sodrású folyókon ma is létező átkelési eszközzel modellezi, hogyan közvetíti az értékeket a művészet az innenső és a túlpart között. Bázelen egyébként, ahol a Münster melletti köpárkányról lenézve szívesen elnézegeti az ember a színesre festett csónakot, amint a víz ereje által közlekedik két part között, a művészetben is kiválóan működik ez a repülőhíd, igaz, annak művészeti vásár a neve. Budapestnél sajnos sokkal szélesebb a folyó és nincsen művészeti vására sem.

A természet-ember-műalkotás között vezető utakat járja be a kiállítás jónéhány alkotója, megidézve a természeti szépségét, az eruptív erők romboló hatását, de az azoknál is veszélyesebbé váló emberi beavatkozás veszélyeit (M. Novák András, Csáji Attila, Bakonyi Mihály, Zsemlye Ildikó, Tahin Gyula). A művek más csoportja viszont éppen arra utal, hogy a politikai, gazdasági válságok, az ökológiai, háborús katasztrófák idején csak a művészet, az egyre teljesebbé váló egyéni mitológiák együttese képviselheti a folyamatosságot. El Kazovszkij különös, ember-állat lényei saját törvényeik szerint élnek meg a sivatag s a szív végte-

len magányát, Szurcsik József „egyenfejein” csak részben változik a forma a felhőkarcok világában, természetük alapvetően változatlan marad, Szily Géza Mintás szobáin a készen kapott anyag, a gyári muszter is festői értéké válik.

A tökéletes forma, a születés, az élet, a folyamatosság jelképe jelenik meg Illényi Tamara lapjain, ugyanolyan természetesenek mutatva a természet nagy körforgását, mint amilyen könnyedséggel alakul ki Budahelyi Tibor elemi formákból épülő, geometrikus konstrukcióiból az univerzum. A kétszer kettő józanságával, mondanánk, ha mindaz, ami a művészetben létrejön, gyakran nem éppen az irracionális köpönyegébe burkolózna. Péter Ágnes rozsdamentes acélból készült sorozata például René Magritte szállóigévé vált szavait – Ez nem pipa! – idézik, mégpedig arról a vászonról, amelyre történetesen éppen egy jókora pipát festett a belga szürrealizmus atyja. Ez nem piskóta! – mondhatnánk ugyanis Péter Ágnes műveire, amelyek történetesen piskóta alakúak, aligha kétséges azonban, hogy nem ez a szembetűnően banális forma ragadja meg a néző képzeletét, hanem azok a vizuális történések, grafikai rajzok, rétegződések, amelyeket a művész a felület csiszolásával hozott létre. Akár az éjszakai fények, végtelenül gazdagok, változatosak ezek a motívumok, csak meg kell találni azt a nézőpontot, ahonnan megfelelően szemlélhetők. Meg kell tudni élni azt a folyamatot, amely a műalkotás befogadását jelenti. S persze fel kell fedezni magát a Folyamat Társaságot, legutóbb Szombathelyen, a Képtárban.

*Nyerges Éva-Oláh Tamás:
Ezredvégi gondolatok*